

บทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์
การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม*

THE ROLE OF POLITICS IN THE PROCESS OF SELECTING THE COMMITTEE
OF THE AMPHAWA AGRICULTURAL COOPERATIVE CO., LTD.

ณรงค์กร ดำรงคดี, โปรตปราน เสริญวงศ์สัตย์

Narongkorn Damrongkadee, Prodpran Sernvongsat

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University

Corresponding Author E-mail: narongkonmcu@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. วิเคราะห์บทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม 2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม และ 3. นำเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านกรอบแนวคิดอิทธิบาทธรรม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. ลักษณะของบทบาททางการเมือง ประกอบด้วย 1.1 การตัดสินใจเลือกตั้งด้วยสติและปัญญา 1.2 การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งด้วยความรู้และกฎหมาย 1.3 การติดตามตรวจสอบการทำงานของกรรมการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล และ 1.4 การรวมกลุ่มเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในสหกรณ์แบบประชาธิปไตย 2. ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนบทบาททางการเมือง คือ 1. วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การตระหนักรู้ทางการเมือง การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง และความเชื่อมั่นในระบบการเมือง และ 2. หลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย หลักนิติธรรม หลักการรับผิดชอบ และหลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วมและหลักการกระจายอำนาจ และหลักประสิทธิภาพ หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนองและหลักความเสมอภาค และ 3. แนวทางในการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกฯ ผ่านการ

* Received October 20, 2025; Revised April 18, 2026; Accepted April 24, 2026

ประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1. ฉันทะ ปลุกฝังความตั้งใจจริงในการทำหน้าที่ 2. วิริยะ สร้างความเพียรในการทำงานและทำหน้าที่ 3. จิตตะ สร้างความตระหนักในอำนาจอธิปไตยและผลประโยชน์ร่วมกัน และ 4. วิมังสา สร้างความเข้าใจและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อป้องกันการทุจริตและพัฒนาคุณธรรม สรุป บทบาททางการเมืองของสมาชิกเกิดจากวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาล โดยมีอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีสติ ความเพียร ความตระหนัก และความรอบคอบ เพื่อป้องกันการทุจริตและเสริมสร้างคุณธรรม

คำสำคัญ: บทบาททางการเมือง; อิทธิบาท 4; การเลือกตั้ง; สหกรณ์การเกษตร

Abstract

This research article aimed to: 1. analyze the political roles of members in the election process of the committee of Amphawa Agricultural Cooperative Limited, Samut Songkhram Province; 2. analyze factors related to the election process of the committee of Amphawa Agricultural Cooperative Limited, Samut Songkhram Province; and 3. propose guidelines to promote the political roles of members in the election process of the committee of Amphawa Agricultural Cooperative Limited, Samut Songkhram Province through the framework of Iddhipada Dhamma. This study was qualitative research using in-depth interviews with 25 key informants. Data were analyzed by descriptive content analysis.

The findings revealed that: 1. the characteristics of political roles consisted of: 1. making electoral decisions with mindfulness and wisdom; 2. participation in the election process with knowledge and legal understanding; 3. monitoring and auditing the performance of committee members based on good governance principles; and 4. forming groups for democratic political movement within the cooperative. 2. The key factors driving political roles were: 1. participatory political culture, consisting of political awareness, participation in political activities, and trust in the political system; and 2. good governance principles, consisting of the rule of law, accountability, transparency, participation, decentralization, effectiveness, efficiency, responsiveness, and equity. 3. The guidelines for promoting members' political roles through the application of the Four Iddhipada consisted of: 1. Chanda (aspiration), cultivating

genuine intention in performing duties; 2. Viriya (effort), fostering diligence in work and responsibilities; 3. Citta (concentration), developing awareness of sovereignty and common benefits; and 4. Vimamsa (investigation), enhancing understanding and careful consideration to prevent corruption and promote morality. In conclusion, the political roles of members arise from participatory political culture and good governance principles, with the Four Iddhipada serving as guidelines for performing duties with mindfulness, effort, awareness, and careful consideration to prevent corruption and strengthen morality.

Keywords: Political Role; Four Iddhipada; Election; Agricultural Cooperative

บทนำ

การดำเนินงานของสหกรณ์ต้องอาศัยการบริหารงานที่มีประสิทธิภาพ กระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์จึงเป็นกลไกสำคัญที่สะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของสมาชิกสหกรณ์ เนื่องด้วยการบริหารกิจการสหกรณ์จะเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาและปฏิรูประบบสหกรณ์ทั้งหมดให้มีความเข้มแข็งในอนาคต จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องคำนึงถึงจริยธรรมในการดำเนินงานทุกประเภท มีการบริหารกิจการของสหกรณ์อย่างมีประสิทธิภาพ จึงจะเรียกได้ว่ามี “ธรรมาภิบาลในสหกรณ์” นับตั้งแต่ช่วงทศวรรษ 2550 เป็นต้นมา สหกรณ์การเกษตรในประเทศไทยได้เผชิญกับความท้าทายหลายประการ ทั้งในแง่ของการบริหารจัดการ ปัญหาการทุจริต และการขาดการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของสมาชิกในกระบวนการตัดสินใจ โดยเฉพาะในกระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และถูกครอบงำโดยกลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพลในท้องถิ่น มีลักษณะของ “การเมืองอุปถัมภ์” (Patron-Client Politics) ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับการเมืองท้องถิ่นบ่อยครั้งที่นักการเมืองท้องถิ่นหรือผู้มีอิทธิพลในชุมชนเข้ามามีบทบาทในการชี้แนะหรือกำหนดทิศทางการเลือกตั้งคณะกรรมการสหกรณ์ ซึ่งปัญหาการทุจริตในสหกรณ์การเกษตรส่วนหนึ่งมีสาเหตุมาจากความบกพร่องในกระบวนการคัดเลือกกรรมการ และการขาดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพของสมาชิกในการตรวจสอบการทำงานของคณะกรรมการ ผลจากระบบอุปถัมภ์ล้วนกระทบต่อสหกรณ์การเกษตรในทุกระดับ ทั้งการเมืองระดับภายในสหกรณ์ และการเมืองภายในหน่วยงานของรัฐการเมืองระดับท้องถิ่น ตลอดจนการเมืองระดับชาติ รวมถึงปัญหาการขาดความสามารถ ความเข้าใจหลักการและปรัชญาสหกรณ์ และการมีส่วนร่วมของบุคลากรที่เกี่ยวข้อง (ประสพชัย พสุนนท์, 2558) ปัญหาการทุจริตและความบกพร่องในกระบวนการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการเป็นความท้าทายสำคัญที่กระทบต่อความเชื่อมั่นและประสิทธิภาพในการ

ดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเป็นประเด็นที่เชื่อมโยงโดยตรงกับหลักธรรมาภิบาล และความยั่งยืนของสหกรณ์การเกษตรของประเทศไทย ปัญหาการเลือกตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการสหกรณ์การเกษตรเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อธรรมาภิบาลและความยั่งยืนของสหกรณ์ เนื่องจากกระบวนการเลือกตั้งที่โปร่งใสและมีส่วนร่วมเป็นเงื่อนไขพื้นฐาน ในการสร้างความเชื่อมั่นของสมาชิก ตลอดจนเป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนนโยบาย ที่สอดคล้องกับความต้องการของสมาชิกส่วนใหญ่ (da Silva et al., 2022)

สหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด ก่อตั้งขึ้นเพื่อสนับสนุนเกษตรกรในพื้นที่อัมพวา จังหวัดสมุทรสงครามมีบทบาทในการช่วยเหลือสมาชิกในการรวบรวมผลผลิตมีการ จำหน่ายสินค้าให้กับสมาชิกของสหกรณ์ สหกรณ์ประสบปัญหาขาดทุนสะสมยาวนานกว่า 10 ปี ทำให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมของสหกรณ์น้อยลงและผู้ที่มาเข้าสมาชิกร เพื่อรับเลือกตั้งเป็นกรรมการของสหกรณ์ก็มีจำนวนน้อยตามไปด้วย การเลือกตั้งคณะกรรมการ ดำเนินการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด ถือเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและ ทิศทางการดำเนินงานของสหกรณ์ การเลือกตั้งที่โปร่งใสและเป็นธรรมจึงเป็นพื้นฐานสำคัญ ในการสร้างธรรมาภิบาลที่ดีภายในสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2560) การเลือกตั้ง คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์เป็นกระบวนการสำคัญที่แสดงให้เห็นถึงการมีส่วนร่วม ของสมาชิกในการกำหนดทิศทางของสหกรณ์ ตามหลักการสหกรณ์สากลข้อที่ 2 ว่าด้วย การควบคุมโดยสมาชิกตามหลักประชาธิปไตย (Democratic Member Control) กำหนดให้ สหกรณ์เป็นองค์กรประชาธิปไตยที่ควบคุมโดยสมาชิก และสมาชิกมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจของสหกรณ์ (กรมส่งเสริมสหกรณ์, 2564)

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษา บทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม เพื่อวิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของสมาชิกใน กระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์ฯ การมีส่วนร่วมของสมาชิกในการเลือกตั้งและ การบริหารจัดการสหกรณ์ และประเมินผลกระทบของการเลือกตั้งกรรมการต่อการพัฒนา สหกรณ์และชุมชน ซึ่งปัญหาการเลือกตั้งคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์การเกษตรนั้น มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารจัดการสหกรณ์ การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องอาศัยแนวทางที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและ วัฒนธรรมของชุมชน โดยการนำหลักอิทธิบาท 4 มาประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมธรรมาภิบาล ในสหกรณ์จะช่วยให้กระบวนการเลือกตั้งมีความโปร่งใส เป็นธรรม และได้ตัวแทนสมาชิก ที่มีคุณภาพมาบริหารจัดการสหกรณ์ ศึกษาโดยมุ่งเน้นการสังเกตการณ์และวิเคราะห์ บทบาทของสมาชิกสหกรณ์ผ่านกรอบแนวคิดอิทธิบาทธรรม เพื่อให้เข้าใจถึงแรงจูงใจและ

ปัจจัยที่มีผลต่อพฤติกรรมการเลือกตั้ง ซึ่งสามารถนำไปสู่ข้อเสนอแนะในการพัฒนากระบวนการเลือกตั้งที่มีประสิทธิภาพและเป็นธรรมมากขึ้น และเพื่อเสริมสร้างธรรมาภิบาลที่ดีและความยั่งยืนของสหกรณ์การเกษตรอัมพวาต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์บทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม
3. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม ผ่านกรอบแนวคิดอิทธิบาทธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัยแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research Method) ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) และการศึกษาเอกสารข้อมูลทุติยภูมิ โดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและเอกสารที่เกี่ยวข้อง (Documentary Survey)

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูปหรือคน ประกอบด้วย 5 กลุ่ม กลุ่มละ 5 รูปหรือคน ได้แก่ กลุ่มนักวิชาการด้านพระพุทธศาสนา กลุ่มนักวิชาการด้านรัฐศาสตร์ กลุ่มกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายสหกรณ์ กลุ่มสมาชิกและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมสหกรณ์

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างตามวัตถุประสงค์และโจทย์การวิจัยที่กำหนดไว้ ซึ่งเป็นการตั้งคำถามแบบปลายเปิด (Open Ended Questions) แบบสัมภาษณ์ผ่านวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์หรือเนื้อหาการวิจัยจากผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 5 ท่าน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (Informal Interview) ดำเนินการสัมภาษณ์กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ซึ่งมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

4.1 ขั้นเตรียมการสัมภาษณ์ ได้แก่ ก่อนลงสนามเพื่อรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นด้วยการนัดหมายวันเวลาที่จะสัมภาษณ์กับกลุ่มตัวอย่างพร้อมทั้งขอเอกสารต่าง ๆ พร้อมกันนั้น ผู้วิจัยจะต้องศึกษาประเด็นคำถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมและ ศึกษาวิธีใช้เครื่องบันทึกเสียง เตรียมสมุดจดบันทึกและอุปกรณ์ต่าง ๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

4.2 ขั้นตอนการสัมภาษณ์ ทำการนัดหมายและแจ้งวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ล่วงหน้า ใช้วิธีสัมภาษณ์แบบตัวต่อตัวในสถานที่ที่สะดวกและเป็นส่วนตัว และใช้เทคนิคการฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) เพื่อให้ผู้ให้สัมภาษณ์สามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ รวมถึงการบันทึกเสียงหรือจดบันทึกข้อมูลซึ่งต้องได้รับอนุญาตจากผู้ให้สัมภาษณ์

4.3 ขั้นตอนหลังสัมภาษณ์ ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยการถอดความ (Transcription) ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ทั้งหมดโดยใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อหาแนวโน้มข้อมูลและรูปแบบของข้อมูล และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลโดยการนำเสนอผลการสัมภาษณ์ให้ผู้ให้สัมภาษณ์ตรวจสอบ (Member Checking) และทำการสังเคราะห์ประเด็นสัมภาษณ์เพื่อจำแนกรายละเอียดของข้อมูลที่ได้ก่อนนำไปสรุปผล

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล โดยใช้วิธีการสังเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ให้เห็นองค์ประกอบตามลักษณะของข้อมูลเชิงประจักษ์ โดยอาศัยข้อมูลเชิงคุณภาพมาประกอบการวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามลำดับ นำคำตอบที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกมาสรุปประเด็นตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์และขอบเขตด้านเนื้อหาของการวิจัย และสร้างบทสรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยบนพื้นฐานของแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยต่าง ๆ ทางวิชาการให้เป็นรูปธรรมและสร้างบทสรุปที่ตรงประเด็นกับคำถามการวิจัยให้มากที่สุด

ผลการวิจัย

1. บทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ลักษณะของบทบาททางการเมืองประกอบด้วย 1. การตัดสินใจเลือกตั้ง ต้องใช้การตัดสินใจอย่างมีสติและปัญญา คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม 2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้ง การมีความรู้ การประยุกต์ใช้เทคโนโลยี และการปฏิบัติตามกฎหมาย 3. การติดตามตรวจสอบการทำงานของกรรมการ ต้องยึดหลักธรรมาภิบาล และปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวม และ 4. การรวมกลุ่มเพื่อ

การเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในสหกรณ์ เป็นกลไกที่ส่งเสริมประชาธิปไตยและการยึดมั่นในกฎหมายซึ่งปัจจัยสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิก ซึ่งเป็นผลที่มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ลักษณะบทบาททางการเมืองของสมาชิกสหกรณ์ฯ ที่ค้นพบเน้นที่การตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีสติปัญญาและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม การมีส่วนร่วมด้วยความรู้ เทคโนโลยี และการปฏิบัติตามกฎหมาย การติดตามตรวจสอบการทำงานของกรรมการตามหลักธรรมาภิบาล เพื่อปกป้องผลประโยชน์ร่วมกัน และการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวทางการเมือง เพื่อสร้างประชาธิปไตยที่สมบูรณ์และยั่งยืน โดยบทบาทเหล่านี้เป็นกลไกสำคัญในการใช้สิทธิและอำนาจในฐานะเจ้าของสหกรณ์ ดังนั้น บทบาททางการเมืองของสมาชิกเน้นการ ตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีปัญญา มีส่วนร่วมอย่างรู้กฎหมาย ตรวจสอบด้วยธรรมาภิบาล และรวมกลุ่มเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยในการปกป้องผลประโยชน์ร่วมกัน

2. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนบทบาททางการเมืองในการเลือกตั้ง คือวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาล โดยวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วย 1. การตระหนักรู้ทางการเมือง เป็นความเข้าใจในบทบาทและอำนาจหน้าที่ทั้งของตนเองและของกรรมการฯ การรู้สึกเป็นเจ้าของสหกรณ์ร่วมกัน 2. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ต้องมีความเข้าใจสิทธิหน้าที่ในการมีส่วนร่วม และการรับผิดชอบผลประโยชน์ร่วมกัน และ 3. ความเชื่อมั่นในระบบการเมืองซึ่งเกิดขึ้นได้จากการมีคุณธรรม จริยธรรม และการมีธรรมาภิบาลของทุกคน การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในสหกรณ์ฯ เน้นการเสริมสร้างความตระหนักรู้ทางการเมืองและการเข้าถึงข้อมูลที่ต้อง รวมถึงการกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเอง โดยทั้งหมดนี้จะนำไปสู่ความเชื่อมั่นในระบบการเมืองของสหกรณ์ผ่านความโปร่งใส ธรรมาภิบาล และการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลที่มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนบทบาททางการเมืองในส่วนองวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมต้องสร้างผ่านการตระหนักรู้ทางการเมือง โดยเน้นความเข้าใจบทบาท อำนาจหน้าที่ และการเป็นเจ้าของร่วม การมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมือง ผ่านความเข้าใจสิทธิหน้าที่และการสื่อสารที่ดี และการสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมืองด้วยความโปร่งใส ธรรมาภิบาล และกลไกการตรวจสอบที่มีประสิทธิภาพ โดยรวมแล้วปัจจัยนี้มุ่งเสริมสร้างความรู้สึกรู้สึกเป็นเจ้าของและความร่วมมือกันเพื่อผลประโยชน์ร่วมกันของสหกรณ์ และหลักธรรมาภิบาล ประกอบด้วย 1. หลักนิติธรรม หลักการะรับผิดชอบ และหลักความโปร่งใส ซึ่งเป็นการกระทำที่ชอบด้วยกฎหมายและหลักคุณธรรม ป้องกันการทุจริตทุกขั้นตอน และการดำเนินการทุกอย่างสามารถตรวจสอบได้ 2. หลักการ

มีส่วนร่วมและหลักการกระจายอำนาจ เป็นเรื่องของการมีส่วนร่วมที่เข้มแข็งของสมาชิกทุกคน ร่วมกันป้องกันการผูกขาด มีการถ่วงดุลอำนาจกลุ่มอิทธิพลต่าง ๆ และ 3. หลักประสิทธิภาพ หลักการตอบสนอง และหลักความเสมอภาค การสร้างผลลัพธ์เป็นรูปธรรมจากการบริหารจัดการของสหกรณ์ สมาชิกทุกคนทุกกลุ่มได้รับสิทธิเท่าเทียมกัน เพื่อให้เกิดการพัฒนาสหกรณ์ฯ ที่มีคุณภาพและยั่งยืนต่อไป ซึ่งเป็นผลที่มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนบทบาททางทางการเมืองในส่วนของสหกรณ์การเกษตร ซึ่งเน้นการปฏิบัติตามหลักนิติธรรม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส เพื่อป้องกันทุจริต การมีส่วนร่วมและการกระจายอำนาจเพื่อสร้างการถ่วงดุลอำนาจและหลักประสิทธิภาพ และความเสมอภาค เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมต่อสมาชิกทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม สรุป ปัจจัยหลักที่ขับเคลื่อนบทบาททางการเมืองของสมาชิกสหกรณ์ฯ คือ วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วม ที่มุ่งเน้นการตระหนักรู้ การมีส่วนร่วมและความเชื่อมั่น และสหกรณ์การเกษตร ที่มุ่งเน้นนิติธรรม ความโปร่งใส และการมีส่วนร่วม ซึ่งร่วมกันสร้างการบริหารจัดการที่โปร่งใสและนำไปสู่การพัฒนาสหกรณ์อย่างยั่งยืน

3. แนวทางในการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม ตามกรอบแนวคิดอิทธิบาทธรรม พบว่า แนวทางส่งเสริมบทบาททางการเมืองตามกรอบอิทธิบาท 4 ประกอบด้วย 1. ฉันทะ คือ การปลูกฝังความพึงพอใจและตั้งใจจริงในการทำหน้าที่ตามหลักธรรมาภิบาล 2. วิริยะ คือ การเสริมสร้างความเพียรพยายามในการทำงานและทำหน้าที่อย่างต่อเนื่องผ่านคุณธรรมจริยธรรม 3. จิตตะ คือ การสร้างความตระหนักในอำนาจอธิปไตยและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อขับเคลื่อนสหกรณ์ และ 4. วิมังสา คือ การสร้างความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ เพื่อป้องกันการทุจริตและพัฒนาผู้นำที่มีคุณธรรม ซึ่งเป็นผลที่มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึกที่พบว่า แนวทางการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกสหกรณ์ฯ ใช้กรอบ อิทธิบาท 4 เพื่อขับเคลื่อนการปฏิบัติหน้าที่ โดยฉันทะ คือ การยึดหลักธรรมาภิบาลและกฎหมายเพื่อสร้างสวัสดิการที่ดีและความร่วมมือ วิริยะ คือ การเพียรพยายามสร้างความเชื่อมั่นและปลูกฝังคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง จิตตะ คือ การมุ่งมั่นสร้างความตระหนักในอำนาจและผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อส่งเสริมประชาธิปไตยและวิมังสา คือ การไตร่ตรองรอบคอบเพื่อป้องกันการทุจริตและส่งเสริมภาวะผู้นำเชิงจริยธรรม ซึ่งทั้งหมดนี้มุ่งเน้นการพัฒนาสหกรณ์อย่างยั่งยืน ดังนั้น แนวทางในการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรอัมพวา ตามกรอบอิทธิบาทธรรม แนวทางที่ได้คือการมุ่งเน้นการเสริมสร้างให้สมาชิกปฏิบัติหน้าที่ทางการเมืองด้วยความมีสติ ความตั้งใจ ความเพียร ความตระหนัก และความรอบคอบ

เพื่อให้การเลือกตั้งเป็นไปอย่างสุจริตเที่ยงธรรม พัฒนาคุณธรรม และป้องกันการทุจริตในสหกรณ์

อภิปรายผลการวิจัย

1. ลักษณะของบทบาททางการเมือง ประกอบด้วย 1. การตัดสินใจเลือกตั้งด้วยสติและปัญญา 2. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเลือกตั้งด้วยความรู้และกฎหมาย 3. การติดตามตรวจสอบการทำงานของกรรมการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล และ 4. การรวมกลุ่มเพื่อการเคลื่อนไหวทางการเมืองภายในสหกรณ์แบบประชาธิปไตย ผลการวิจัยสนับสนุนแนวคิดที่ว่าบทบาททางการเมืองเป็นพฤติกรรมที่ถูกคาดหวังจากสมาชิกในฐานะผู้มีตำแหน่งทางสังคมการเมือง โดยเฉพาะในระบบสหกรณ์ที่สมาชิกคือเจ้าของร่วม บทบาททั้ง 4 ประการที่ค้นพบถือเป็นการแสดงออกถึงการใช้อำนาจและหน้าที่ที่ระบุไว้หรือเป็นที่คาดหวังในฐานะพลเมืองสหกรณ์ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจเลือกตั้ง หรือการติดตามตรวจสอบและการรวมกลุ่ม การแสดงบทบาทเหล่านี้จึงเป็นการยืนยันความรับผิดชอบในสถานะความเป็นเจ้าของ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของทรงชัย ศรีชาย และอำรงค์ดี เพชรเลิศอนันต์ (2563) ที่อธิบายว่า บทบาททางการเมืองเป็นพฤติกรรมที่ประชาชนหรือสมาชิกกลุ่มคาดหวังว่าควรแสดงออกในฐานะที่อยู่ในตำแหน่งทางสังคมการเมือง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจหรือให้กระทำตามอำนาจหน้าที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของฉัตรสุภาวค์ สารมาศ และคณะ (2564) ที่ลักษณะบทบาทที่เน้นสติปัญญา ความรู้ และการเข้าถึงข้อมูล อุดมการณ์ทางการเมืองเปิดโอกาสให้มีพื้นที่ในการแสดงบทบาทและให้การยอมรับความสามารถของสตรีมากขึ้น รวมถึงสอดคล้องกับงานวิจัยของมะลิ ทิพย์ประจง และจิตติมา ดำรงวัฒนะ (2563) ที่ชี้ให้เห็นว่า กิจกรรมทางการเมืองเป็นหน้าที่ของประชาชนที่ต้องเอาใจใส่และรับผิดชอบต่อบ้านเมืองหรือต่อองค์กรของตนเอง ดังนั้น การที่สมาชิกดำเนินการตั้งแต่การเลือกตั้งไปจนถึงการตรวจสอบและเคลื่อนไหวกลุ่ม แสดงให้เห็นถึงความตื่นตัวและการสนใจในกิจกรรมทางการเมืองของสหกรณ์

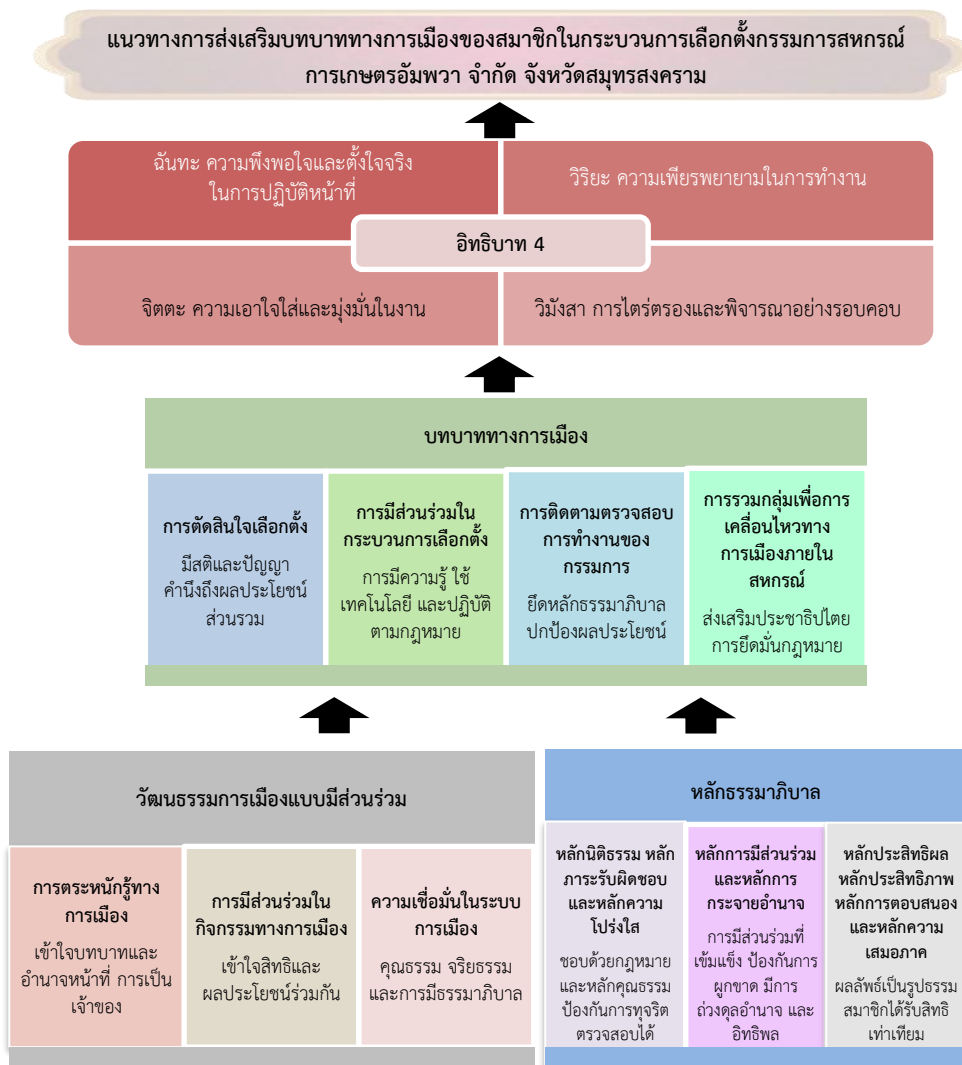
2. ปัจจัยสำคัญที่ขับเคลื่อนบทบาททางการเมือง คือ วัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาล การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมในสหกรณ์ฯ เน้นการเสริมสร้างความตระหนักรู้ทางการเมืองและการเข้าถึงข้อมูลที่ต้องการ รวมถึงการกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรมและมีความเข้าใจในสิทธิหน้าที่ของตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของศราวุธ ชันธวิชัย และคณะ (2565) ที่ยืนยันว่า วัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วมเป็นกุญแจสำคัญของระบอบประชาธิปไตย เพราะทำให้สมาชิกมีศักยภาพในการร่วมคิดและตัดสินใจเลือกผู้นำหรือกำหนดนโยบายของสหกรณ์ การที่งานวิจัยพบว่า ต้องสร้างความตระหนักรู้และการเข้าถึงข้อมูลเพื่อกระตุ้นการมีส่วนร่วมนั้น

และสอดคล้องกับงานวิจัยของไพวรรณ ปุริมาตร (2564) ในประเด็นการมีสำนึกในหน้าที่พลเมือง การมีความเชื่อมั่นศรัทธาต่อหลักประชาธิปไตย และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางการเมืองอย่างจริงจัง ซึ่งการรวมปัจจัยเหล่านี้เข้ากับหลักธรรมาภิบาลจะช่วยส่งเสริมให้ระบบการเมืองในสหกรณ์มีความโปร่งใส มีคุณธรรม และนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน สำหรับหลักธรรมาภิบาลซึ่งเป็นปัจจัยขับเคลื่อนบทบาททางการเมืองของสมาชิกฯ เพื่อการพัฒนาสหกรณ์ฯ ประกอบไปด้วย หลักนิติธรรม ความรับผิดชอบ ความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม และการกระจายอำนาจ และหลักประสิทธิผล ประสิทธิภาพ การตอบสนอง และความเสมอภาคนั้น มีความสอดคล้องอย่างชัดเจนกับแนวคิดของเทพฤทธิ์ พรหมพัฒน์ (2562) ซึ่งอธิบายว่า ธรรมาภิบาล คือ การบริหารงานที่มุ่งเน้นประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่ไปกับความ เที่ยงธรรม สุจริต โปร่งใส ตรวจสอบได้ โดยให้ความสำคัญกับการมีจิตสำนึก ความรับผิดชอบ และการตอบสนองต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย รวมถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนองค์ประกอบทั้งหมดที่ค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ นอกจากนี้หลักธรรมาภิบาลที่ค้นพบยังสอดคล้องกับองค์ประกอบส่งเสริมธรรมาภิบาลของผู้นำการเมืองท้องถิ่นในจังหวัดสมุทรสงครามที่ศึกษาโดยสมชาย ลำภู และคณะ (2567) เน้นย้ำว่าหลักนิติธรรม คุณธรรม ความโปร่งใส เพื่อป้องกันการทุจริต หลักการมีส่วนร่วมเพื่อสร้างการถ่วงดุลอำนาจ และหลักความคุ้มค่า/เสมอภาค (ซึ่งเทียบเท่ากับหลักประสิทธิผล/ประสิทธิภาพและความเสมอภาค) เพื่อให้เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

3. แนวทางการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกสหกรณ์ในกระบวนการเลือกตั้งผ่านการประยุกต์ใช้ อธิธิบาท 4 ประกอบด้วย ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสานั้นชี้ให้เห็นว่า หลักธรรมนี้เป็นกรอบแนวคิดที่ทรงพลังในการขับเคลื่อนการปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในบริบทของงานวิจัยนี้ การประยุกต์ใช้อธิธิบาท 4 ได้สร้างแนวทางอันเป็นรากฐานสำหรับการกระทำที่ต่อเนื่อง มีสติ และรอบคอบ เพื่อให้การเมืองในสหกรณ์เป็นไปตามหลักธรรมาภิบาล สอดคล้องกับแนวคิดของสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต) (2561) ที่เห็นว่า หลักอธิธิบาทก่อให้เกิดสมาธิ และเป็นสิ่งที่เกื้อกูลให้งานสำเร็จลุล่วงได้ การประยุกต์ใช้แต่ละองค์ประกอบยังสอดคล้องกับการค้นพบของผดุง วรรณทอง และคณะ (2561) ที่ศึกษาพบว่า ฉันทะ คือ การเริ่มต้นด้วยความ ตั้งใจจริงและความพอใจในหน้าที่ วิริยะ คือ การมีความเพียรพยายามพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จิตตะ คือ การเอาใจใส่งานและตระหนักถึงอำนาจและผลประโยชน์ร่วมกัน และวิมังสา คือ การไตร่ตรองอย่างรอบคอบ และแสวงหาวิธีปรับปรุงเพื่อป้องกันการทุจริตและการพัฒนาผู้นำ นอกจากนี้ การบูรณาการอธิธิบาท 4 เข้ากับการปฏิบัติหน้าที่ด้วยหลักธรรมาภิบาลเพื่อสร้างความตระหนักและป้องกันการทุจริต ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของทิวพร รักพงษ์ และเพชรเดช เสมานู (2566) ที่เน้นการบูรณาการหลักธรรมาภิบาลด้วยอธิธิบาท 4 ในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ขององค์กร สร้างความเชื่อมั่น และมีการพิจารณาใช้อำนาจตามกฎหมายอย่างรอบคอบ ดังนั้น การประยุกต์ใช้อิทธิบาท 4 จึงเป็นแนวทางปฏิบัติที่ครอบคลุมและมีประสิทธิภาพในการส่งเสริมให้สมาชิกมีบทบาททางการเมืองอย่างมีคุณธรรม นำไปสู่การพัฒนาผู้นำที่ดีและป้องกันปัญหาการทุจริต

องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาพที่ 1 ความรู้จากการวิจัย

องค์ความรู้รับบาททางการเมืองของสมาชิกในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการ สหกรณ์การเกษตรอัมพวา จำกัด จังหวัดสมุทรสงคราม จากการสังเคราะห์ออกมาเป็น แผนภาพองค์ความรู้ (โมเดล) ที่อธิบายความสัมพันธ์เชิงเหตุและผลในการส่งเสริมบทบาท ทางการเมืองของสมาชิกสหกรณ์ฯ โดยโมเดลดังกล่าวระบุถึงลักษณะของบทบาท ทางการเมืองของสมาชิกเป็นผลลัพธ์ที่ต้องการ ซึ่งประกอบด้วย 4 องค์ประกอบสำคัญ คือ การตัดสินใจเลือกตั้งอย่างมีสติปัญญา การมีส่วนร่วมอย่างมีความรู้ตามกฎหมาย การติดตามตรวจสอบตามหลักธรรมาภิบาล และการรวมกลุ่มเพื่อเคลื่อนไหวส่งเสริม ประชาธิปไตย บทบาทเหล่านี้ถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัยสำคัญ 2 ประการ คือ วัฒนธรรม การเมืองแบบมีส่วนร่วม (มุ่งเน้นการตระหนักรู้ การมีส่วนร่วมในกิจกรรม และความเชื่อมั่น ในระบบ) และหลักธรรมาภิบาล (มุ่งเน้นนิติธรรม ความโปร่งใส การมีส่วนร่วมและ ประสิทธิภาพ) องค์ความรู้ที่สังเคราะห์ขึ้นมา คือ แนวทางการส่งเสริมบทบาททางการเมือง โดยใช้กรอบแนวคิดอิทธิบาทธรรม 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) เพื่อปลูกฝังความตั้งใจ จริง ความเพียรพยายาม ความตระหนักในอำนาจอธิปไตย และการไตร่ตรองอย่างรอบคอบ ซึ่งเป็นฐานแนวคิดสำคัญที่นำมาประยุกต์ใช้เพื่อเสริมสร้างให้สมาชิกใช้บทบาทอย่าง มีคุณภาพตามหลักธรรมาภิบาล ป้องกันการทุจริต และนำไปสู่การพัฒนาสหกรณ์อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. สหกรณ์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดนโยบายที่ชัดเจนเพื่อสร้างความตระหนักรู้ในบทบาท สิทธิ และความรับผิดชอบของสมาชิก ควบคู่ไปกับการสร้างความเชื่อมั่นในระบบการเมืองที่โปร่งใสและเป็นธรรม เพื่อให้เกิดวัฒนธรรมการมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน
2. สหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดให้มีการนำหลักธรรมาภิบาลทุกมิติ (นิติธรรม, ความรับผิดชอบ, ความโปร่งใส, การมีส่วนร่วม, การกระจายอำนาจ, ประสิทธิภาพ, ประสิทธิภาพ, การตอบสนอง, ความเสมอภาค) มาใช้อย่างเคร่งครัดในทุกขั้นตอน ตั้งแต่กระบวนการเลือกตั้งจนถึงการบริหารจัดการ เพื่อป้องกันการทุจริตและการผูกขาดอำนาจอย่างมีประสิทธิภาพ
3. สหกรณ์และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมุ่งผลักดันให้มีการนำหลักอิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานและพัฒนาบุคลากรเพื่อเสริมสร้างความตั้งใจจริง ความเพียร ความมุ่งมั่น และการไตร่ตรองอย่างรอบคอบในการทำหน้าที่และการตัดสินใจของสมาชิกและกรรมการ

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ

1. สหกรณ์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดอบรม/สัมมนาเป็นประจำเพื่อให้สมาชิกมีความเข้าใจอย่างลึกซึ้งในเรื่องการเมืองสหกรณ์ บทบาทหน้าที่ หลักธรรมาภิบาล และการประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4

2. สหกรณ์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพัฒนาระบบการสื่อสารที่หลากหลายและเข้าถึงง่าย เพื่อให้สมาชิกสามารถ ติดตามตรวจสอบ การทำงานของกรรมการ และเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการดำเนินงานและการเลือกตั้งได้อย่างครบถ้วน

3. สหกรณ์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนให้สมาชิกมีการ รวมกลุ่มหรือจัดตั้งเครือข่าย เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตรวจสอบการทำงาน และส่งเสริมประชาธิปไตยภายในสหกรณ์ตามกรอบกฎหมาย

4. สหกรณ์ฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรกำหนดและบังคับใช้ กลไกการตรวจสอบการทำงานของกรรมการและกระบวนการเลือกตั้งที่ชัดเจน โปร่งใส และเป็นอิสระ เพื่อสร้างความมั่นใจและความเชื่อมั่นให้กับสมาชิก

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่ส่งผลต่อบทบาททางการเมืองของสมาชิก นอกเหนือจากวัฒนธรรมการเมืองแบบมีส่วนร่วมและหลักธรรมาภิบาล ควรมีการวิจัยเพิ่มเติมเพื่อศึกษาปัจจัยอื่น ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อบทบาททางการเมืองของสมาชิก เช่น ปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม หรือโครงสร้างองค์กรของสหกรณ์

2. ควรศึกษาเปรียบเทียบในเชิงปรากฏการณ์เพื่อเปรียบเทียบกรณีศึกษาในสหกรณ์ประเภทอื่น ๆ หรือศึกษาโดยขยายผลการศึกษาในประเด็นบทบาททางการเมืองของสมาชิก สหกรณ์การเกษตรเพิ่มเติม ในกระบวนการเลือกตั้งกรรมการสหกรณ์การเกษตรพื้นที่อื่น ๆ เพื่อวิเคราะห์และสังเคราะห์แนวทางการส่งเสริมบทบาททางการเมืองของสมาชิกที่หลากหลายและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในวงกว้าง

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมสหกรณ์. (2560). *คู่มือคำแนะนำการส่งเสริมธรรมาภิบาลในสหกรณ์*.

กรุงเทพฯ: กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร กรมส่งเสริมสหกรณ์.

_____. (2564). *อุดมการณ์ หลักการ และวิธีการสหกรณ์*. กรุงเทพฯ: กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

ฉันทคุงาค์ สารมาศ และคณะ. (2564). บทบาททางการเมืองของสตรีต่อการปฏิบัติหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรของ นักการเมืองสตรีในกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. *วารสารวิชาการสิรินธรปริทรรศน์*, 22(1), 92–103.

- ทรงชัย ศรีชัย และอัครศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์. (2563). บทบาททางการเมืองของนายธนาธร จึงรุ่งเรืองกิจ หัวหน้าพรรคอนาคตใหม่ พ.ศ. 2561–2562. ใน *งานประชุมวิชาการระดับชาติ มหาวิทยาลัยรังสิต ประจำปี 2563*. (ห. 1130–1140). ปทุมธานี: มหาวิทยาลัยรังสิต.
- ทิวาพร รักพงษ์ และเพชรเดช เสมามู. (2566). การบูรณาการหลักธรรมาภิบาลด้วยอิทธิบาท 4 ในการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด. *วารสารรัฐศาสตร์สารณ มหาววิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Online)*, 2(2), 23–35.
- เทพฤทธิ์ พรรณพัฒน์. (2562). *หลักนิติธรรมกับธรรมาภิบาลในการบริหารจัดการองค์กรภาครัฐ*. สืบค้น 2 มกราคม 2568, จาก <https://shorturl.asia/D7Qos>
- ประสพชัย พูนนทร์. (2558). ปัญหาการดำเนินงานของสหกรณ์การเกษตรในประเทศไทย: ทฤษฎีฐานรากจากข้าราชการของกรมส่งเสริมสหกรณ์และกรมตรวจบัญชีสหกรณ์. *วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 7(13), 85–101.
- ผดุง วรรณทอง และคณะ. (2561). การประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารองค์กรเอกชนในจังหวัดนนทบุรี. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 99–110.
- ไพวรรณ บุรีมาตร. (2564). พลวัตทางการเมืองกับการเสริมสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยของนักการเมืองท้องถิ่น. *วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์*, 6(1), 120–130.
- มะลิ ทิพย์ประจง และจิตติมา ดำรงวัฒนะ. (2563). อำนาจบทบาทหน้าที่ของประชาชนต่อการเลือกผู้นำท้องถิ่นของตนเอง. *วารสาร มจร เพชรบุรีปริทรรศน์*, 3(1), 14–27.
- ศราวุธ ชันธวิชัย และคณะ. (2565). วัฒนธรรมทางการเมืองและการมีส่วนร่วมทางการเมืองไทยในยุคแห่งการเชื่อมโยง. *วารสารนวัตกรรมการศึกษาและการวิจัย*, 6(2), 566–578.
- สมชาย ลำภู และคณะ. (2567). การบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมธรรมาภิบาลของผู้นำทางการเมืองในท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม. *วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร*, 7(4), 65–80.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2561). การเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.
- da Silva, F. F. et al. (2022). Governance and Performance Model for Agricultural Cooperatives. *Estudios Gerenciales*, 38(165), 464–478.